

FİLOLOGİYA ELMLƏRİ

UOT:821.111

C.N.Q.BAYRONUN YARADICILIĞI

f.ü .f.d. Abbasov Həmid Camal oğlu
Gəncə Dövlət Universiteti
Gceferova@rambler.ru

Xülasə: *Məqalədə ingilis və dünya ədəbiyyatının korifeylərindən biri C.N.Q.Bayronun yaradıcılığı araşdırılmış, onun ingilis və dünya ədəbiyyatındakı mövqeyi müəyyənləşdirilmişdir.*

C.N.Q.Bayron zirvəsi hesab edilən “Çayld Harolduh zəvvarlığı” poema sının, Şərq poemalarının səciyyəvi xüsusiyyətlərindən söhbət açılmış və sübut edilmişdir ki, C.Bayron yaradıcılığı ingilis və dünya ədəbiyyatında par laq, yaddaqalan səhifədir. “Çayld Haroldun zəvvarlığı” inqilabi-romantik poema nümunəsidir. Maraqlı cəhət odur ki, C.Bayron Şərq poemalarının əksəriyyətini Şərq folkloru və əfsanələri əsasında yazmışdır.

İnqilabi ruh C.Bayron yaradıcılığından qırmızı xətt kimi keçir. Çayld Harold həm də müəllif ideyalarını özündə təcəssüm etdirir. Onun xalqların və bəşəriyyətin taleyi haqqındakı düşüncələri müəllifin dünyagörüşünün ifadəsidir. Çayld Harold öz azadlığı uğrunda mübarizə aparan xalqların qalib gələcəyinə mütləq şəkildə inanır.

Açar sözlər: Şərq xalqları, mübarizə, azadlıq, əsrarəngiz gözəllik, fikirlər

Key words: Eastern peoples, struggle, freedom, miraculous beauty, thoughts

Ключевые слова: Восточные народы, борьба, свобода, изумительная красота, мысли

Corc Noel Qordon Bayron 1788-ci il yanvarın 22-də Londonda kübar ailədə anadan olmuşdur. O əsilzadə ingilis aristokrati və şotlandiyalı qadının oğlu idi. Atası oğlu və arvadını ataraq Fransaya getmiş, tezliklə orada vəfat etmişdir.

10 yaşına qədər oğlan Şotlandiyada anası ilə yaşamışdır. 10 yaşında ögey babası vəfat etdikdən sonra Bayrona lord titulu və böyük sərvət miras qalmışdı. Bundan sonra o, anası ilə Nottinhem qraflığına köçərək əcdadlarının qalasında yaşamağa başladı.

Yeniyetməlik illərində Bayron dəfələrlə zəhmətkeşlərin “İş və çörək!” “İş yoxdursa, rədd olsun maşınlar və kral!” şüarları ilə keçirilən kütləvi çıxışlarının şahidi olmuşdu.

XVIII əsrin sonu-XIX əsrin əvvəlləri İngiltərə ictimai həyatının burulğanları hələ məktəbdə oxuyarkən Bayronda müasiri olduğu ictimai həyat hadisələrinə maraq oyatmışdı. O, çox böyük maraqla və heyranlıqla İsveçrə xalq qəhrəmanı Vilhelm Tell haqqında və İsveçrəli zorakı hökmdar hersoq Burqundskinin öldürüldüyü döyüş haqqında olan yazıları oxuyurdu. Kembric universitetində təhsil illərində (1805-1808) Bayron Fransa maarifçi yazıçılarının əsərlərinə xüsusi maraq göstərmişdir. Volter onun sevimli yazıçısı idi. Russonun xalq hakimiyyəti haqqındakı ideyaları tələbə Bayrona güclü təsir etmişdi, Klassik ingilis poeziyasını əla bilir, fəlsəfə, təbiətşünaslıq, müxtəlif dilləri öyrənirdi. O, XVIII əsrin 80-90-cı illərində gizli, müxbir cəmiyyətləri üzvlərinin nəşr etdirdikləri satirik ədəbiyyatı acgözlüklə oxuyurdu.

Universiteti qurtardıqdan və yetkinlik yaşına çatdıqdan sonra Bayron lordlar palatasında ögey babasından miras qalmış yerini tutdu. Portuqaliyaya, İspaniyaya, Yunanıstana, Almaniyaya

ya və Türkiyəyə səyahətindən aldığı təəsüratları o, gündəliyə yazırdı. Bu gündəlik “Çayld Haroldun zəvvarlığı” poeması üçün sonralar poetik əsasa çevrildi.

Vətənə qayıtdıqdan sonra Bayron ictimai-siyasi həyatda fəal iştirak etməyə başladı. Lordlar palatasında Bayron iki dəfə çıxış etdi. Birinci nitqində o, Ludditlərə verilən ölüm cəzasına etiraz edir, ikincisində isə müstəmləkəçilik zülmü var-yoxdan çıxarmış irland kəndlilərini müdafiə edirdi. Bayron İrlandiyaya müstəqillik verilməsini tələb edirdi. Hər iki nitq lordlara güclü təsir göstərsə də heç bir nəticəsi olmadı. Bundan peşman olan Bayron həmişəlik lordlar palatasını tərk etdi.

Atrıq çox məşhurlaşmış şair yüksək dairəli kübar qadınların sevimlisinə çevrilmişdi. Elə hey onu məşhur evlərə dəvət edirdilər. Lakin elə ki, Bayron irticaya qarşı açıqca etiraz etdi, özünün nitqlərində və satirik məqalələrində lordları xalqın qəzəbi ilə hədələdi, onu ictimai təhlükəli şəxs hesab etdilər və cəzalandırmaq üçün səbəb axtarmağa başladılar.

1815-ci ildə Bayron Annabella Milbenklə evləndi. Tezliklə aydın oldu ki, bu qadın dahi şairin məhəbbətinə layiq deyil, ana südü ilə o, nankorluq da əmmişdir. Hakim dairələrin şairin əxlaqsızlıqları haqqında yaydıqları böhtanlara inanan Milbenk bir il sonra boşanma haqqında ərizə verdi.

Hakim dairələr bu hadisədən istifadə edərək onu əxlaqsızlıqda günahlandırırdı, qəzetlər şairin adı ilə bağlı iftiralar yağdırdı, pulla tutulmuş gənclər şairin evini daşa basdılar. Bayron ögey bacısı Avqusta Linin evində yaşamalı oldu. Bu hədə-qorxu o qədər gücləndi ki, şair vətəni həmişəlik tərk etməli oldu.

1816-cı ildə İsveçrədə Bayron ingilis poeziyasının digər dahisi P. Şelli ilə görüşdü. Tezliklə o, İtaliyaya yollandı və orada dahi fransız yazıçı F.Stendalla görüşdü. İtaliyada Bayron yaradıcılığının ən məhsuldar dövrü başladı.

Karobinari hərəkətinin darmadağın edilməsindən sonra Bayron artıq xalq həyəcanları dalğasının başladığı İngiltərəyə can atırdı.

1823-cü ildə Bayron Yunanıstan üsyançıları mərkəzinin dəvəti ilə Missoulunqiyə gəldi və yunan xalqı tərəfindən hərəkətlə qarşılandı. Hərbi rəhbər, diplomat, tribun Bayronun qaynar fəaliyyəti başladı.

Dağlara səfər zamanı soyuqlayan Bayron 1824-cü ilin aprel 19-da vəfat etdi. Ürəyi Yunanıstanda, nəşi isə vətəndə Nyusten abbatlığında dəfn olundu. Bütün Yunanıstan onun ölümünü ümumxalq hüznü kimi qeyd etdi. Hötə özünün “Faust” əsərinin II hissəsində onun alovlu şerlər həsr etdi, rus şairləri Rıleyev, Küxelbekker və Puşkin Bayronun ölümünə şerlər ithaf etdilər.

Öz səciyyəsinə görə Bayronun yaradıcılığı 3 dövrə bölünür: 1807-1809; 1809-1817; 1818-1824.

Yaradıcılığının I dövründə Bayron hələ ingilis klassik poeziyası nümunələrinin təsiri altındadır. II mərhələdə isə orijinal romantik şair kimi çıxış edir. III mərhələdə isə ingilis poetik dilinin islahatçısı və XIX əsr tənqidi realizminin təşəbbüskarı kimi çıxış edir.

Bayron dünya ədəbiyyatında ən böyük lirik şairlərdən biridir. İtaliya, Yunanıstan, İspaniya, Albaniya, İrlandiya xalqlarının milli-azadlıq mübarizəsi, həmçinin ingilis fəhlələrinin ilk kütləvi çıxışları Bayronun inqilabi sənət ilhamının mənbəyidirlər.

Bayron feodal-mütləqiyyət despotizminin amansız düşməni idi. Bununla bərabər dəqiq ictimai ideallarının olmamasına baxmayaraq, insanın insan tərəfindən istismarının və xüsusi mülkiyyətin də qatı düşməni idi. Bütün bunlara baxmayaraq yaradıcılığında və dünyagörüşündə

həmişə ziddiyyətlər olmuşdur. Belinski yazırdı: “Bayronu oxuyarkən, dərin lirik şairi, poeziyasında ingilis həyat həqiqətlərinin qızgın inkarını, eyni zamanda Bayrona hər halda ingilisi və lordu, həm də demokratik görməyə bilmirsən”.

Bayron poeziyasında hakim siniflərin eyiblərinin satirik ifşası ilə yanaşı inqilaba çağırış və dünyanın taleyinə narahatlıq hiss olunur. Böyük şairin yaradıcılığında belə ziddiyyətlərin birləşməsi konkret tarixi şəraitin nəticəsidir. Onun poeziyasının güclü tərəfləri olan ehtiras, barışmazlıq, bədii təsvirin böyük gücünə görə o öz dövrünün mütərəqqi və azadlıqsevər ab-havasına minnətdar olsa da, eyni zamanda, qeyri-yetkinlik, zəiflik və İngiltərə və Avropadakı milli-azadlıq hərəkatının dağıncılığı və məğlubiyyəti onun yaradıcılığındakı bədbin notların yaranmasına səbəb olurdu.

Yaradıcılığının I dövrü (1807-1809) Bayronun “Asudə saatlar” (1807) şerlər məcmuəsinin nəşri ilə əlamətdardır. İlk ədəbi təcrübəsi olan bu əsərində Bayron XVIII əsr ingilis poeziyası nümunələrinin təsiri altındadır. O, burada gah Qreyin elegiyalarına, gah da Berns poeziyasına təqlid edirsə də, erkən yaradıcılığında klassik didaktik poeziyanın təsiri daha çox duyulur.

Oxucular Bayronun şerlərini yüksək qiymətləndirdilərsə də, “Edinburq xülasəsi” jurnalında bir tənqidçi bu şerlərə mənfi rəy verdi. Buna şair özünün “İngilis bardları və şotland şərhçiləri” (1809) əsəri ilə cavab verdi. İlk yetkin bədii əsəri olan bu əsərdə Bayron tanınmış ədəbi avtoritetləri amansız tənqid edərək mürtəce romantiklər Sauti, Vodsverti, Kolric, Lyuisi və başqalarını kəskin tənqid edirdi. Ədəbi tənqidçilərdən Bayron həyata daha da yaxınlaşmağı, dini-mistik əhval-ruhiyyəni atmağı tələb edir, yaradıcılıqlarında xalq poeziyasından cəsarətlə istifadə etməyə çağırırdı.

Yaradıcılığının II mərhələsi (1809-1817) Bayronun “Çayld Haroldun zəvvarlığı” poemasının ilk iki nəğməsinin çapdan çıxması ilə başlanır. Bu iki nəğmənin çapdan çıxması təkcə İngiltərənin yox, həm də bütün Avropanın mütərəqqi adamlarına güclü təsir etdi. Təkcə 1812-ci ildə poema 5 dəfə nəşr edildi. Belə bir uğurun səbəbi poemada şairin öz dövrünün ən ağırlı problemlərinə toxunaraq fransız inqilabının məğlubiyyətindən yaranan əhval-ruhiyyəni yüksək poetik şəkildə ifadə etməsində idi.

Böyük fransız inqilabının bayrağında yazılmış “Azadlıq! Bərabərlik və Qardaşlıq!” şüarı əslində şəxsiyyətin əzilməsi, siyasi terrorun tüğyan etməsi, sonsuz dağıdıcı müharibələr kompaniyası ilə nəticələnmişdi.

Bu dövrdə Bayron novator-yazıçı, lירו-epik inqilabi romantik poema janrının yaradıcısı kimi çıxış edirdi.

“Çayld Harold”la ingilis və Avropa cəmiyyətinin həyatında yeni dövr başlanır. Poemanın ehtiraslı monoloqlarında baş verən hadisələrə şairin konkret etirazları öz əksini tapır.

Belə əhval-ruhiyyəni əks etdirən Bayron öz poemasının bütün nəğmələrində “Maarifçilərin işıqlı ideallarının iflasının səbəbi nədir?” sualına cavab axtarır.

Maarifçilər kimi poemanın I nəğməsində Bayron təklif edir ki, yaxşı insanların iradəsi ilə köhnə ictimai idarələri şürlü əsaslarla dəyişdirmək lazımdır.

Lakin yavaş-yavaş müəllif belə nəticəyə gəlir ki, mənəvi şikəstlik Avropa millətlərinin ən kasıb siniflərinin kasıblığının və deqredasiyasının səbəbi ola bilməz. O, belə hesab edir ki, dövlətdə şəxsiyyətin şüurlu fəaliyyəti heç nəyi dəyişə bilməz, ayrı-ayrı inqilabların və bütün millətlərin taleyi hansısa obyektiv qanunauyğunluqdan asılıdır. III nəğmədə Bayron bu qanunauyğunluğun bəşəriyyətin xislətinə düşməni olduğunu göstərir və poemada bədbin,

kədərli, faciəli notlar əmələ gəlir. Lakin şairin məqsədi bununla barışmağı təklif etmək deyil. Dönə-dönə bu ümitsizliyi dəf etməyə çağıran şair ictimai zülmün və siyasi zorakılığın bütün təzahürlərinə qarşı mübarizəyə çağırır.

IV nəğmədə isə Bayron göstərir ki, tarixi qanunlar xalqların xeyrinə işləyir.

Poemanın ilk iki nəğməsinin əsas məqsədi XIX əsrin 10-cu illəri üçün səciyyəvi olan insan şəxsiyyəti və cəmiyyətin qarşılıqlı münasibətlərinin açılıb göstərilməsidir.

İlk sətirldən gözlərimiz qarşısında həyatdan və insanlıqdan küsmüş yeniyetmə surəti canlanır. Onun ürəyi boş, narahatdır və səyahətlərə can atır, vətəninə tərk edərək cənuba, Aralıq dənizi sahillərinə yola düşür. Yeniyetmə sivilizasiyadan mümkün qədər uzaq olmaq məqsədilə Şərqlə can atır. Lakin istədiyi və can atdığı sakitliyi və rahatlığı heç bir yerdə tapa bilmir.

Haroldun istismar olunan xalqlara ürəyi yanır, cəllad jandarlara, rahiblərə, hökmdarlara nifrət edir, ispan xalqına qələbə, yunanlara isə müstəqillik arzulayır. Lakin öz həyatındakı haqsızlığa üsyanı qeyri-fəaldır. O, fərdiyyətçidir və özünü cəmiyyətə qarşı qoyur, azadlıq mübarizəsində iştirak etmir, onu tənhalıq, sonsuz qəm sıxır. Harold surətinin müsbət tərəfləri isə hər hansı zülmə qarşı barışmaz etiraz, mənfi tərəfi isə fərdiyyətçilik və eqoizmdir.

Müəllif Harold surətində ümumiləşdirmə vermişdir. Harold öz dövrünün qəhrəmanı, Napoleon müharibələri və Restevrasiya dövrü mürtəce qanun-qaydalarına olan ictimai etirazın ifadəçisidir. Məhz bu surətin ictimai əhəmiyyəti onun geniş populyarlığını təmin edir, onun müsbət və mənfi tərəflərinin sonsuz tənqidinə səbəb olur. Harold – çoxsaylı XIX əsrin I yarısının romantik qəhrəmanlarının öndəridir.

Poemanın tematikası qəhrəmanın daxili dünyasının açılması ilə məhdudlaşmır. Burada XIX əsrin I yarısında Avropaya xas olan xalqların Napoleonun irticaçı hökumətinin işğalçı siyasətinə qarşı, Britaniya kapitalizminin ekspansiyasına qarşı, türk sultanının zülmünə qarşı milli-azadlıq hərəkatı əks olunur. Haroldun səyahətinin təsviri İspaniya, Yunanıstan, Albaniya xalqlarının həyatından çoxlu faktları birləşdirmək imkanı verir.

Öz kədərini unudan şair vaxtında lirik ricətlərdən istifadə edərək azadlıq mübarizəsinə çağırır, satqınları lənətləyir, mühakimə edir, məsləhətlər verir, sevinir, kədərlənir. Beləliklə, poemanın daha bir lirik qəhrəmanı – müəllifin hiss və istəklərini, bu və ya digər hadisəyə qiymətini əks etdirən lirik qəhrəman personajı görünür. Belə lirik təsvir azadlığa, müəllifə təsvir dairəsini genişləndirmək imkanı verir. Romantik poema janrı Bayrona aqrar-sənaye çevrilişinin və Avropadakı inqilabi təlatümlər dövrünün doğurduğu hadisələrin bədii formada əks etdirmək imkanı verir.

Ədəbiyyata Bayron tərəfindən gətirilmiş lירו-epik poema janrı həyatın bədii təsvir imkanlarını xeyli artırır. Bütün poema XVIII əsr yaradıcılarına yad olan tarixizmlə zəngindir. “Çayld Harold”da çoxlu xalq həyatının real təsviri var. Bu poemanın realistik güzgüsüdür.

Poemanın I nəğməsində Çayld Haroldun Portuqaliyaya və İspaniyaya səyahəti təsvir olunur. Təbiətin gözəlliyindən vəcdə gələn Harold bilir ki, bu sehrli torpaq sakitlik və rahatlıq nə olduğunu bilmir: fransızlar şimaldan İspaniyaya hücum etmişlər, müharibə gedir; İngiltərə Kadilseyə desant çıxarmışlar. Bayron İspanların müharibədəki kütləvi qəhrəmanlığını göstərir. Saraqosadan olan qız öz sevgilisinin arxasınca gedərək onun yarasını bağlayır, sevgilisinin ölümündən sonra düşməne qan udduraraq qəhrəman olur. Sadə kəndli öz üzümlük sahəsini tərk edərək orağını qılıncla əvəz edir, şəhərlilər hər b sənətini öyrənirlər ki, düşməni geri oturtsunlar və s. Şair xalqın qəhrəmanlığını vəsf edir, ona öz əcdadlarının

qəhrəmanlıqlarını xatırladır. İspaniyada kübarlar isə laqeyidlik göstərərək vətənə Napoleona satdılar.

II nəğmədə bədbinlik motivləri daha da güclənir. Harold hələ düşmən türklərə silahlı müqavimət göstərmək imkanı olmayan Yunanıstana gəlir. Bayron peyğənbərcəsinə yunan xalqına öz azadlığını ancaq silahla əldə edə biləcəyini xatırladır. Sonra Haroldun ecazkar təbiətə malik Albaniyanı gəzdirdi təsvir olunur. İsgəndərin qəhrəman ruhunu özündə gəzdirən vətənpərvər surəti yaradılır. Poemanı diqqətlə oxuyanda görürsən ki, Harold surəti vətənpərvərlik, azadlıqsevərlik, qəhrəmanlıq, canlı ağıl, şücaət hisslərinə malik xalqların ümumiləşdirici surətləri ilə arxa plana keçirilir. Bayron tərəfindən belə bədii surətlərin yaradılması o dövr üçün yenilik idi.

Lakin poemada Bayronun demokratizmi ziddiyyətli şəkildə özünü büruzə verir. Hər şeydən əvvəl aydın olur ki, əsərin qəhrəmanı Haroldun taleyi xalqların taleyi ilə əlaqəli deyil, onun şəxsi həyatı ictimai maraqlara qarşı qoyulur.

III nəğmə Bayron İngiltərədən qovulduqdan sonra 1817-ci ildə yazılmışdır və böyük şairin həyat uğursuzluqları bu nəğmədə öz əksini tapmışdır. Bu nəğmə Bayronun qızı Adaya müraciətlə başlanır və qurtarır.

Haroldun Belçikaya səyahətini təsvir edərək Bayron bəşəriyyətin gələcəyi haqqında ağır düşüncələrə dalır. Rəsmi nöqteyi nəzərə görə, o, 1814-cü ildə Vaterlooda müttəfiqlərin Napoleon üzərindəki qələbəsini dünya tarixindəki ən böyük faciələrdən biri hesab edir. Onun fikrincə, Napoleonu yıxmaq üçün xalqların verdiyi qurban lazım deyildi. Vaterloo təkcə Avropa xalqlarının vəziyyətini yüngülləşdirmədi, həm də Burbanlar sülaləsini hakimiyyətə gətirdi, Volterloodan sonra Avropanın hər yerində dar ağacları quruldu, zindanlar tikildi, qan su yerinə axdı. Mürtəce romantiklərdən fərqli olaraq III nəğmədə Bayron Böyük Fransa inqilabının bayrağını yüksəklərə qaldırır, dahi azadlıqsevər J.J.Russonu tərifləyir və keçmişin qəhrəmanlarına müraciət edir.

Venetsiyada yazılmış IV nəğmə İtaliyaya həsr olunmuşdur. İtalyan tarixi kədərli olsa da həmin tarixdə həlledici anlar yetişmişlər.

Bu zaman Bayron peyğəmbər kimi zamanın azadlıqsevər ruhunu hiss edir. O, İtalyanlara öz qəhrəman əcdadları Danteni, Petrarkanı, Bakkoççonu, Tassonu xatırladır, göstərir ki, “zorakı” sözünü demək üstündə italyan şəhərlərində avstrya jandarmırları insanları tuturlar. IV nəğmə demokratik inqilaba səsləyir. 1812-ci ilin martın 2-də “Morning propikl” qəzetində anonim dərc olunan “Dağıdıcı dəzgahlara qarşı Billin odası” əsərində Bayronun acı satirası İngiltərə istismarçı siniflərinə tuşlanır. Burada Bayron ingilis burjua-mütləqiyyət quruluşunun xalqa düşmən mövqeyini ifşa edir. “Oda”nın son sətirlərində hakimiyyətdə olanları cəzalandıracaq xalq qisası mövzusu səslənir. “Oda” XVIII əsrin sonu satirik şer ədəbiyyatının davamıdır. 1816-cı ildə Bayron ludditlər mövzusunda yenidən müraciət edərək “Ludditlər üçün oda” əsərini yazır, despotizmlə açıq mübarizəyə çağırır. Beləliklə, ludditlər hərəkatı Bayronun inqilabi poeziyasının mənbəyi olduğu bir daha təsdiq olundu.

1811-1812-ci illər İngiltərədə radikal demokratik hərəkatın və Avropada milli-azadlıq hərəkatının yüksəlişi illəri idi. Kütlələrin böyük etirazı bu illərdə Bayronun satirasında və siyasi şerlərində öz əksini tapırdı. Lakin 1813- 1816-cı illər irticanın azğınlaşması ilə əlamətdardır. Bu dövr İngiltərə tarixinin ən kədərli parçasıdır. Beynəlxalq və daxili irticanın güclənməsi Bayrona çox üzücü təsir edirdi. Dərin mənəvi böhran keçirən Bayronun əsərlərində dərin ümitsizlik notları nəzərə çarpır. Amma siyasi və iqtisadi zülmə qarşı etiraz Bayronun

həmin dövr əsərlərində nəinki zəifləmir, əksinə, güclənir. Bayronun bu dövrdə yazdığı əsərlər "Şərq poemaları" adlanır. Bu poemalar silsiləsinə "Gavur" (1813), "Abidos gəlini" (1813), "Korsar" (1814), "Lara" (1814), "Korinfin işğalı" (1816), "Parizina" (1816) daxildir.

Bayronun "Şərq poemaları"nın qəhrəmanı əsasən xüsusi mülkiyyətə əsaslanan cəmiyyət qanunlarını inkar edən cəmiyyətdən təcrid olunmuş üsyankardır. Bu tipik romantik qəhrəmandır, onu şəxsi taleynin qeyri-adiliyi, qeyri-adi istəklər, güclü iradə, faciəli məhəbbət, çox güclü nifrət səciyyələndirir. Fərdi və anarxik azadlıq onun idealıdır.

Şelli özünəməxsus nəzakətliklə İsveçrədəki ilk görüşündə Bayrona fərdi üsyankarlığın bəhrəsizliyindən söz açmışdı. Bayron poemalarının qəhrəmanları hakim və insan ləyaqətinin təhqir olunmasına görə qisasçılar idilər, zülm zəncirlərini qırmağa çalışırlar. Onların çox ehtirashı monoloqlarında o illərdə çox güclənmiş zülmə qarşı xalqın qəzəbi əks olunur.

Mürtəce romantiklər utanmadan qismətlə barışmaq və işğalçı müharibələri vəsf edir, insanları Allahın cəzası ilə hədələyirdilər, onların yaradıcılığında iradəsizlik, apatiya, mistik hisslər getdikcə güclənirdi. Mürtəce romantiklərin simasız, iradəsiz qəhrəmanlarına qarşı Bayron özünün möhkəm xarakterli və coşqun ehtirashı qəhrəmanlarını qoyurdu. Onları şəre qarşı tənha etirazları perspektivsiz idilər və bu lap başlanğıcda onların solğun çöhrəsinə faciəli örtük çəkir.

"Şərq poemaları"nın kompozisiya xəstili romantik sənətə çox uyğundur. Bu poemalarda hadisələrin harada baş verdiyi məlum deyil. Hadsələr ekzotik təbiət qoynunda baş verir: göy dəniz ənginliklərinin, sahilyanı qyqların, sehirli dağ düzənliklərinin təsviri verilir. Bu poemalardan hər biri hər hansı romantik qəhrəmanın taleyindən bəhs edən mənzum povestdir. Əsas diqqət bu qəhrəmanın daxili dünyasının açılmasına, onun coşqun ehtiras və istəklərinin dərinliklərinin açılmasına yönəlmişdir. "Çayld Harold"dan fərqli olaraq 1813-1816-cı illər poemaları süjet bitkinliyinə malik olsalar da burda irihəcmli xalq səhnələri, baş verən səhnələrin siyasi qiyməti, xalq içərisindən çıxmış Sdə insanların ümumiləşdirilmiş surəti yoxdur. Bu poemalardakı etiraz romantikcəsinə mücərrəddir.

"Şərq poemaları" içərisində ən tez nəşr olunan "Gavur" poemasıdır. Gavur ölümqabağı sayıqlayır. Onun rabitəsiz danışığı can verən insanın son dəfə özünə gəlməsini xatırladır. Onun fikirlərinin sırasını tutmaq çətindir. Gavur Leylanı ehtirashı məhəbbətlə sevir, qız da ona sevgi ilə cavab verir. Onun əri qısqanc Hasan qızı güdür və öldürür. Leylanın cəlladı elə Gavurun qolları arasında can verir. Lakin bu qisas Gavura rahatlıq gətirmir. Onu hisslərinin boş-boşuna istifadə olunması fikri çox narahat edir. Onu belə alçaldan və təhqir və təcrid edən cəmiyyəti günahlandırır.

"Korsar" poemasının qəhrəmanı dəniz quldurlarının qorxmaz başçısıdır. Öz dəstəsi ilə kimsəsiz adada azad həyat sürür. Cəsur Korsar da Gavur kimi cəmiyyətdən təcrid olunmuş üsyankardır. Adada hamı ondan qorxur və hörmət edir. O sərt və zəhmli. Lakin bununla bərabər İorsar dəhşətli dərəcədə tənhadır, dostu yoxdur, heç kəs onun keçmiş haqda məlumatı yoxdur. Gavur kimi məhəbbət onun da taleyində dəhşətli rol oynayır. Ömrünün sonuna qədər sevgilisi Medaraya sədaqətli olur. Medaranın ölümü həyat onun gözündə ölür və o, sirli şəkildə yox olur.

"Korsar"ın qəhrəmanı sanki hər an öz daxili dünyası ilə yaşayır. Korsar onu zindandan xilas etmiş Gülnarın məhəbbətini qiymətləndirməyə qadir deyil. Qız həyatda bir

dəfə Konadın əsil məhəbbətin nə olduğunu dadmış, güclü iradəsi ilə "Şərq poemalarının qəhrəmanları Gavur və başqaları ilə yaxındır.

"Korsar" ingilis poeziyasının incisidir. Burada romantik arzusun sehrli sirri müvzunu bədii işlənməsinin sadəliyi ilə uzlaşır.

1815-ci il ərəfəsində Bayron "Avropa təranələri" şerlər silsiləsini yaradır. "Şərq poemaları"nda olduğu kimi bu şerlərdə də hüznü ümitsizlik üstünlük təşkil edir. Belə şerlərdən biri olan "Mənim qəlbim ağlayır"ı M.Y.Lermontov rus dilinə tərcümə etmişdir.

Bayronun 1813-1817-ci illərdəki məhəbbət lirpkası qeyri-adi zənginliyi və rəngarəngliyi ilə fərqlənir: zəriflik, minnətdarlıq, qəlb gözəlliyinin və insan şəxsiyyətinin gözəlliyinin nümayişi Bu mistisizmdən, şolastikadan, dini fantaziyadan azad bir lirikadır.

Bu silsə şerlərinin qəhrəmanı Koldric və Sautinin sönük surətləri yox, özünün gözəlliyi ilə fəxr edən qızıdır. Bayron təkcə siyasi zülmə yox, həm də feodal-burjua əxlaqının mənfi təzahürlərinə etiraz edir. Saflıq, təbiilik, hisslərin təzəliyi, azadlıq ehtirası ilə diqqəti cəlb edən bu şerlər insanların şüurunu təzələyir, kilsənin təbliğ etdiyi adət və ənənələri inkar edirdi.

Cenevrədə yaşayarkən Bayron respublikaçı ideyalar uğrunda mübariz Cenevrə sakini Bonivarın cəza çəkdiyi Şilyon həbsxanasına gedir. Bonivarın qəhrəmanlığı Bayronu "Şilyon məhbusu" poemasını yazmağa sövq edir. Poemada "azadlıq günəşi işıqlı ideallar uğrunda çarpışan insanların həyat yoluna işıq saçır" fikri təbliğ olunur. Poemada bizim gözlərimiz qarşısında romantik qəhrəman yox, siyasi mübarizə aparan alovlu vətənpərvər insan surəti canlanır. Bonivar bu cəhənnəmə öz yeddi oğlu ilə birlikdə hersoq Saviyskinin əmri ilə atılmışdı. Bayron məhbusların nəmli zirzəmilərdə çəkdiyi cəhənnəm əzabı nın bədii təsvirini yaradır.

Ədəbiyyat

1. Baxmutskiy V.R., Bojor Y.M., Bunyayev V.S. İstoriya zarubejnoj literaturı XVII veka, Vıçşaya şkola, Moskva, 1967.
2. Alekseyev M.P., Jirmunskiy M.V., Mokulskiy S.S. İstoriya zarubejnoj literaturı, Moskva, Vıçşaya şkola, 1967.
3. Ə.Sultanlı Xarici ölkələr ədəbiyyatı. Bakı -1959.

ТВОРЧЕСТВО ДЖ.БАЙРОНА

Аббасов Гамид Джамал оглы

Резюме

В статье исследовано творчество одного из корифеев английской и мировой литературы Джорджа Ноэля Гордона Байрона, определены роль и место этого творчества в английской и мировой литературе.

В статье рассказывается о специфических особенностях вершины творчества Дж.Байрона поэмы «Поломничество Чайльда Гарольда», Восточных поэм. Доказано, что творчество Дж.Байрона является яркой и запоминающейся страницей в истории английской и мировой литературы. Поэма «Поломничество Чайльда Гарольда» считается образ –цом революционно-романтической поэмы. Привлекает внимание то, что большинство Восточных поэм Дж.Байрон написал на основе образ цов Восточного фольклора и легенд. Революционный дух проходит крас ной нитью через

все творчество Дж.Байрона. В то же время Чайльд Гарольд является носителем идей самого автора. Его мысли о судьбе человечества и народов выражают мировоззрение самого автора. Чайльд Гарольд твердо верит на победу над врагами народов, борющихся за свою свободу.

THE ARTIKLE EXAMINES THE WORK OF C.N.Q. BYRON

Abbasov Hamid Camal

Summary

The artikel examines the work of C.N.Q. Byron, one of the luminaries of English and world literature, and identifies the place and positions of this work in English and world literature. The features of the poem "Pilgrimage of Child Harold", which is considered the pinnacle of Byron's work, and the poems of the East were discussed. It has been proved that Byron's work is a bright and memorable page in world and English literature. "Child Harold's Pilgrimage" is an example of revolutionary romantic poetry. Interestingly, C. Byron created most of the "Eastern Poems" on the basis of Eastern folklore and legends. The revolutionary spirit crosses the line of Byron's work. Harold also embodies the author's ideas. His thoughts on the fate of nations and mankind are an expression of the author's worldview. Harold firmly believes that nations struggling will succeed.

Rəyçi: dos. Qyami Qaziyev

Azərbaycan və dünya ədəbiyyatı kafedrasının 25 may 2022-ci il tarixli iclasının 11 saylı iclas protokolu

Daxil olma tarixi 21 iyun 2022-ci il

UOT:811.111.

THE DIFFICULTIES OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE

F.ü.f.d.Abdullayeva Elnarə Kamandar qızı

Gəncə Dövlət Universiteti

1303@mail.ru

Xülasə: *Teaching English as a foreign language is a general issue and researchers have investigated problems in all aspects of teaching process. Some researchers have disputed that one of the vital reasons to do SLA (Strategies Learning Areas) research is to facilitate second language teaching. Learning strategies is generally defined as "the special thoughts or behaviors that individuals use to help learners comprehend, learn, or retain new information. Lightbown stated although researchers assume that many studies in second language acquisition are fruitful for language teaching, but the implications of such strategies should be done judiciously. She argued that "second language research does not tell teachers what to do teach, and what it says about how to teach they had already figured out".*

Açar sözlər: İngilis dili, çətinliklər, texnologiya.